

В. Куценко

РОЛЬ СЕРЕДОВИЩА У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ

Суспільство, зорієнтоване на традиції, приречене на загибель. Орієнтоване на сьогодні — приречене до застою, і тільки суспільство, яке спрямоване в майбутнє, здатне до розвитку

А. Тойнбі

Як відомо, сучасна Україна будує соціальну, людину орієнтовану державу, що передбачає необхідність забезпечення високої якості життя, стимулювання інноваційного розвитку економіки, підвищення ефективності виробництва, формування соціального капіталу. Від останнього залежить не лише сьогодення, але й майбутнє нашої держави.

Наприкінці ХХ ст. провідні дослідники в галузі соціально-гуманітарних знань суттєво розширили поняття «капітал» і почали розглядати не лише його фізичну й фінансово-грошову форми, але й соціальні складові, які фактично прирівняні до інших активів. Відтак сьогодні соціальний капітал — це виробничі здібності, кваліфікація, що забезпечують формування прибутку. Соціальний капітал складають уроджені здібності, талант, знання, вміння, досвід, освіта, кваліфікація, інформація, фізичне і психічне здоров'я представників усього соціуму.

«Першопрохідцями» у дослідженні соціального капіталу були зарубіжні вчені Л.Д. Ханіфан і П. Бурдьє. Перший стверджує, що соціальні відносини між людьми залежать від виховання доброї волі, благородства, симпатії один до одного. Натомість П. Бурдьє вважає, що соціальний капітал — один з багатьох капіталів, сукупність потенційних чи реальних ресурсів, які накопичує кожен індивідуум чи група

людей завдяки стійкій мережі певних інституціалізованих зв'язків або відносин взаємного визнання, довіри. Тобто П. Бурдьє розглядає соціальний капітал як ресурс, завдяки якому кожна людина має певні можливості, переваги.

Дж. Коулмен укладає в поняття «соціальний капітал» потенціал взаємної довіри, взаємодопомоги, цілеспрямовано сформований у вигляді зобов'язань, очікувань, інформаційних каналів, соціальних норм. Нобелівський лауреат використовує цю категорію для характеристики соціальних мереж.

Р. Патнема вважає, що соціальний капітал стосується таких елементів суспільної організації, як соціальні зв'язки, норми, довіра, що створюють умови для координації та кооперації заради взаємної вигоди, характеризують єдність культури і структури. Тобто соціальний капітал — це сукупність норм, цінностей, відносин, зв'язків між людьми.

Велику увагу дослідженню соціального капіталу приділив Ф. Фукуяма. За його

© КУЦЕНКО Віра Іванівна. Доктор економічних наук. Завідувач відділу проблем розвитку соціальної сфери Ради по вивченню продуктивних сил України НАН України (Київ). 2010.

визначенням, соціальний капітал — це здатність людей утворювати колектив і працювати у ньому заради загальної мети; це сукупність норм, соціальних відносин, які й дозволяють спільно працювати, підпорядковуючи свої інтереси інтересам колективу. А це, як свідчить досвід, досяжно за наявності у спільноти (колективу) норм і цінностей, які поділяють усі її члени, а також готовності останніх підпорядковувати свої інтереси інтересам колективу. В результаті цього виникають спільні норми, цінності, довіра одного до іншого. Водночас Ф. Фукуяма соціальні зв'язки і соціальну довіру зараховує до складу людського капіталу.

Складність і багатоаспектність використання соціального капіталу фактично унеможливує універсальне вичерпне тлумачення поняття. Адже соціальний капітал постає багатофункціональним явищем, яке, з одного боку, породжене розвитком соціальної сфери, а з іншого — сприяє функціонуванню безпосередньо цієї сфери і суспільства в цілому. Він не лише накопичує свій потенціал у соціальній сфері, але й розподіляє його між споживачами в інших галузях суспільства. Звідси можна сказати, що соціальний капітал — це певний агрегований показник. Однак рішення про інвестування в соціальний капітал приймають особисто. Тому для глибшого розуміння процесу формування соціального капіталу необхідно визначати це поняття на індивідуальному рівні.

Окремі фахівці розрізняють суспільний та індивідуальний соціальний капітал. До першого вони зараховують ресурси суспільства, які підвищують добробут населення, успішно розв'язують економічні проблеми; до другого — набір соціальних навиків, які збільшують віддачу індивіда від контактів з іншими людьми (особиста харизма, комунікабельність, уміння налагоджувати контакт, лінгвістичні здібності).

Подібні навиків можуть бути вродженими і набутими. Тобто вони з'являються внаслідок інвестицій у соціальний капітал. Визначення індивідуального соціального капіталу — важлива передумова до розуміння його формування на суспільному рівні. Індивідуальний соціальний капітал, за даними фахівців:

- збільшується зі зростанням ставки дисконтування;

- знижується з активізацією мобільності індивіда, зростанням віддачі від професій, що вимагають соціальних навиків;

- зростає зі зниженням норм амортизації;

- знижується протягом життя індивіда.

Інвестиції в соціальний капітал залежать від професії. Найактивніші в цьому сенсі священники, працівники сфери охорони здоров'я, освітяни, які для успішної діяльності потребують високих комунікаційних навиків.

Більшість визначень соціального капіталу зводиться до того, що він являє:

- певні сили, що сприяють збільшенню потенціалу економічного розвитку шляхом створення, підтримки соціальних зв'язків;

- складову гуманітарного капіталу, здатну приносити дохід;

- ресурси, створені людьми для виробництва товарів і послуг.

Отже, соціальний капітал дозволяє надавати населенню послуги у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, забезпечувати всі види соціального захисту, сприяє зменшенню інформаційної нерівності людей, що має величезний вплив на рівень соціально-економічного розвитку.

Сучасне виробництво постійно підвищує вимоги до працівника, який має розширювати свій інтелектуальний потенціал, виступати носієм якісно нової робочої сили. А це вимагає збільшення відповідних державних соціальних витрат, що має місце у високорозвинених країнах (табл. 1).

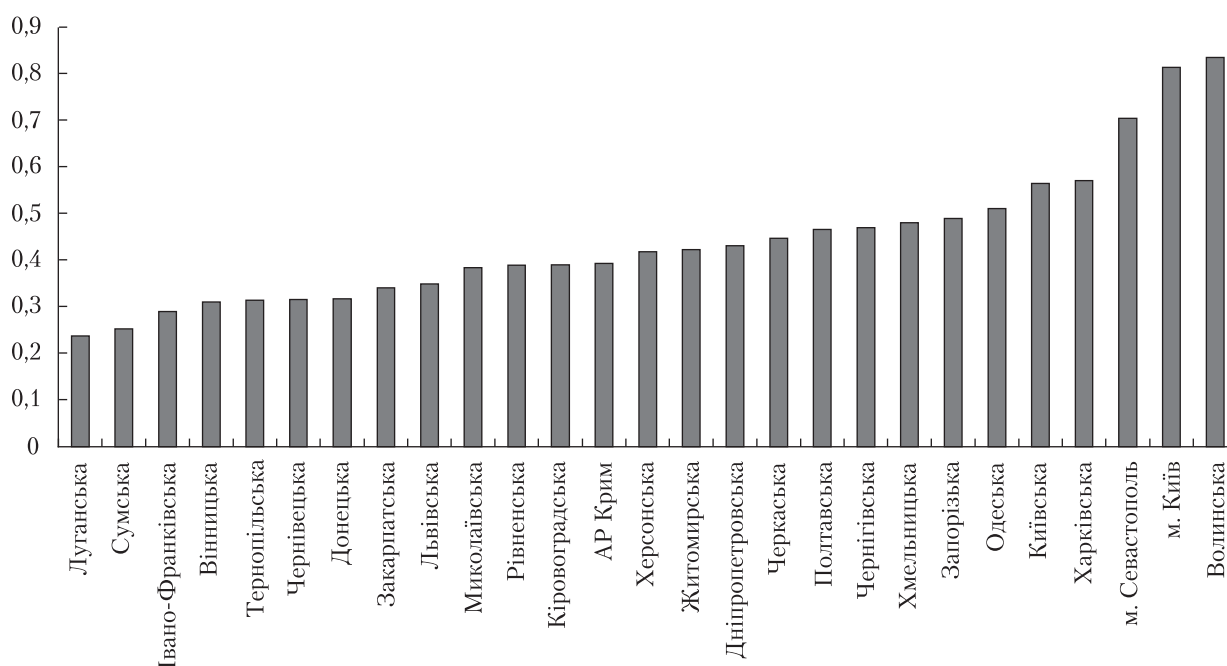

Рис. 1. Територіальні відмінності індексу умов проживання населення, 2009 р.

Як бачимо з табл. 1, найвищий приріст частки ВВП спрямовують на соціальні витрати у США і Швеції. Такий підхід дозволяє забезпечити розширене відтворення соціальних якостей кожного члена суспільства, формування високоосвічених працівників, що задовольняють вимоги сучасного виробництва. У цілому, зростає роль держави у забезпеченні соціального процесу, зростанні інвестицій у розвиток суспільства. В Європі та США близько 75% національного багатства — це людський капітал [4, 234].

Аналіз статистичної інформації дозволяє зробити висновок, що, з одного боку, соціальний капітал впливає на умови проживання населення, а з іншого, ці умови впливають на величину та якість капіталу. І в регіональному розрізі вони достатньо відрізняються (рис. 1).

У першу десятку регіонів з найвищим індексом умов проживання населення входять міста Київ і Севастополь, АР Крим, Київська, Дніпропетровська, Харківська, Одеська, Херсонська, Запорізька, Тернопільська області.

Таблиця 1. Динаміка державних соціальних витрат, % ВВП [11, 45]

Країна	1950	1980	1990	2000	2009	1950–2009, +,-
США	7	18,2	19	20,8	20,6	13,6
Японія	6,8	16,2	18,4	18,8	19,7	12,9
Німеччина	18,4	25,6	26,5	27,1	19,7	1,3
Франція	19,6	32,6	33,5	34,3	24,6	5
Великобританія	17,9	22,5	25,6	26,8	23,5	5,6
Швеція	14,6	40	48,4	54,1	27,8	13,2

Рис. 2. Індекс освітнього рівня регіонів України, 2009 р.

Рівень освіти, як відомо, становить важливий елемент соціального капіталу. Проте він має значні регіональні відмінності. Співвідношення між мінімальним і максимальним індексом становить 1:3,4 (відповідно Луганська область і м. Київ) (рис. 2).

Освітня складова соціального капіталу реалізується не лише в економічних успіхах, але й у вихованні дітей, поліпшенні здоров'я, отриманні освіти, поширенні знань, скороченні плінності кадрів, зростанні стабільності, підвищенні якості життя. Реалізація соціального капіталу має продуктивне (корисне) значення для людей, корпорацій, суспільства в цілому.

Соціальний капітал дозволяє суспільству досягати поставлених цілей завдяки формуванню нової моделі поведінки економічних суб'єктів, підвищенню ефективності виробництва і добробуту населення, у тому числі через соціальну довіру, соціальну справедливість, міцні зв'язки всере-

дині суспільства, між суспільством і державою тощо. Адже соціальний капітал — це соціальні інститути, суспільний менталітет, цінності, норми людських стосунків, які утворюють якісні й кількісні параметри мережі соціальної взаємодії.

Саме завдяки соціальному капіталу відбувається відродження довіри до співгромадян. У свою чергу, довіра, активність, взаємодопомога, підтримка демократії сприяють зниженню рівня корупції. А тому надзвичайно важливо сприяти створенню середовища для комунікації людей, створенню умов, які дозволять кожній людині активно включатись у соціальну структуру громади, відчувати відповідальність за неї.

На формування соціального капіталу значний вплив має здійснювана в країні соціальна політика, яка, зберігаючи орієнтацію на традиційні проблеми, пов'язані із забезпеченням життєдіяльності людини, передбачає врахування нових явищ, тенденцій і, безперечно, функції сучасної со-

ціальної політики. Серед останніх М. Коралова, приміром, виділяє:

— функцію життєзабезпечення громадян, оплати праці, пенсійного забезпечення (на перший план виходять питання якості населення);

— функцію, пов'язану зі впливом інновацій на умови життя і праці (обидві функції зумовлені реаліями суспільного життя);

— функцію, що виникла під впливом нових явищ, коли соціальна політика ввиробила соціально-політичний і соціально-психологічний аспекти (зумовлена визнанням пріоритету людського фактора і необхідності повнішого врахування інтересів як зайнятого населення, так і суспільства в цілому). Все чіткіше проглядається зв'язок між ефективністю соціальної політики держави і підтримкою, яку надає населення владі. Тобто йдеться про зміцнення її соціальної бази;

— функцію, орієнтовану на зовнішні виміри соціальної політики, що проявляється в процесі розвитку міжнародних відносин. Завдяки цьому соціальна політика немовби не має національних кордонів. Її завдання не обмежується лише внутрішньою стабілізацією, актуалізується питання розширення зон соціальної безпеки;

— функцію, пов'язану з участю в розробленні, виконанні програм розв'язання глобальних проблем, що стоять перед світовою спільнотою (сталій розвиток, соціальна екологія, створення транскордонних зон соціальної стабільності) [5].

Виявлення, реалізація зазначених функцій стануть можливі завдяки розвитку соціальних технологій, можливостей інформаційного суспільства, що створить широкий простір для взаєморозуміння. Забезпечення соціальної стабільності буде досягнуто, коли відповідальність за це в рівних мірах ляже на державу, бізнес, недержавні організації, громадянське суспільство в цілому й окремих громадян зокрема.

Як свідчить досвід Швеції, Канади, інших розвинених країн, де більшість населення вважає себе щасливою, соціальний капітал ефективний тоді, коли притаманний не тільки особистості, а і громаді. Вона ж, у свою чергу, побудована на соціальному капіталі, на засадах довіри, суспільних норм, мережі взаємозв'язків, що виникають, коли люди долають спільну проблему.

Відомо, що, скажімо, фізичний капітал створено в процесі матеріального виробництва, людський — у результаті накопичення знань і навиків окремим індивідом, а соціальний капітал формується в процесі розвитку відносин між людьми. Це найменш відчутний з усіх видів капіталу. Крім того, на відміну від фізичного, людського капіталу, віддачу з яких отримує безпосередньо той, хто їх інвестує, соціальний капітал володіє властивостями суспільного блага. Індивіди, що беруть участь у його створенні, можуть не отримувати всіх належних їм вигод. Але це не знижує їхніх стимулів до інвестування.

Нерідко індивідуальний соціальний капітал, виражений у комунікативних здібностях, не лише не сприяє накопиченню суспільного соціального капіталу, але й може його знижувати. Скажімо, продавець, який через індивідуальні риси характеру збуває неякісну продукцію, негативно впливає на суспільний соціальний капітал, величина якого значною мірою залежить від середовища.

У 2009 р. найкраще соціальне середовище мав Івано-Франківський регіон, де величина відповідного індексу становила 0,755, тоді як, приміром, у Севастополі вона ледь-ледь досягала 0,278 (рис. 3).

Саме ж середовище залежить від багатьох чинників, у тому числі від дотримання певних соціальних стандартів колективного споживання. З-поміж останніх варто виділити:

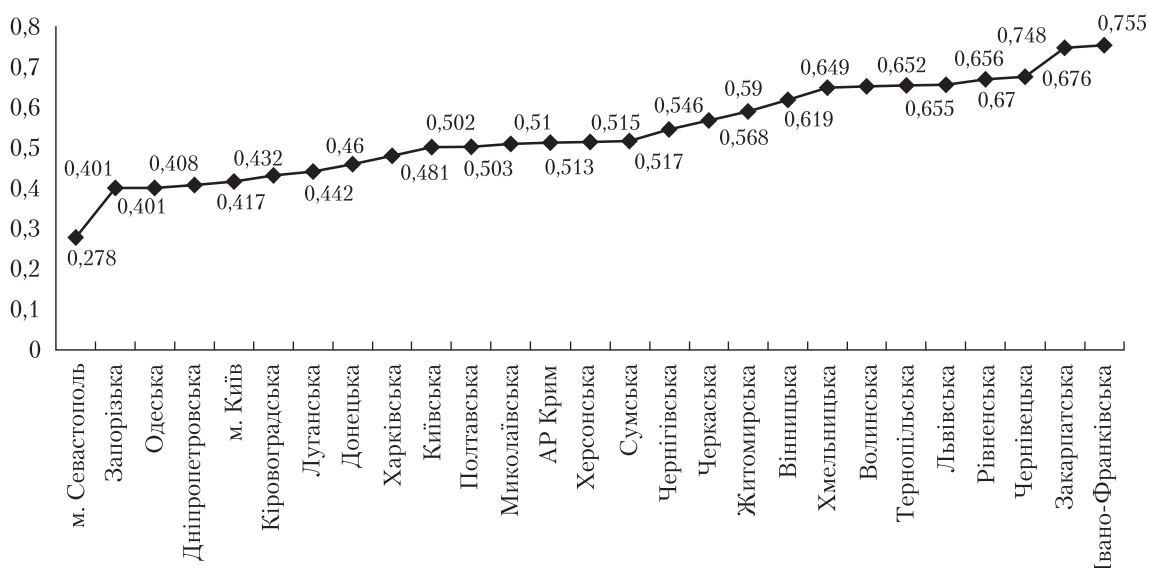

Рис. 3. Територіальні відмінності індексу соціального середовища, 2009 р.

- стандарти середньої освіти;
- стандарти якості, обсягів медичної допомоги, медичних послуг;
- стандарти послуг закладів культури і мистецтв, надані малозабезпеченим верствам населення і соціально найвразливішим категоріям громадян безкоштовно чи на пільгових умовах;
- рівень забезпечення соціально незахищених верств населення громадським житлом;
- соціальні гарантії, надані всім категоріям населення відповідно до Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії». Щоправда, останній потребує вдосконалення щодо врахування місцевої специфіки в розробленні методології визначення нормативів соціальних видатків; установа гнучкої системи змін державних соціальних стандартів і соціальних гарантій відповідно до змін економічного становища.

Удосконалити соціальні стандарти (нормативи) можна шляхом залучення до їхнього розроблення фахівців відповідних

галузевих науково-дослідних інститутів. Диференціація соціальних стандартів з урахуванням стану економіки дозволить перейти на нормативний метод формування місцевих бюджетів незалежно від економічної ситуації. При цьому йдеться не стільки про обсяг, скажімо, наданих послуг, скільки про їх якість. А це потребує запровадження сертифікації послуг, навчання персоналу, забезпечення відкритого доступу до ринку конкурентам. Конкурентне середовище, як відомо, поліпшує рівень обслуговування. Останньому сприяє ефективне використання соціальної інфраструктури, яку можна згрупувати:

- за сферами діяльності (житлово-комунальна, побутова, медична, транспорту і зв'язку);
- за тривалістю функціонування (постійна, тимчасова, сезонна);
- за мобільністю (стаціонарна, пересувна);
- за місцем надання послуг (за місцем проживання, роботи, вдома).

Статистичний аналіз свідчить, що чим більше населення забезпечено основними елементами соціальної інфраструктури,

тим активніше воно бере участь у формуванні соціального капіталу.

Особливо велика роль у цьому контексті належить об'єктам торгово-побутового обслуговування, діяльність яких сприяє скороченню витрат часу на ведення домашнього господарства, збільшенню вільного часу. Саме ці елементи соціальної інфраструктури виконують функції задоволення потреби в товарах широкого вжитку, формують культуру споживання.

Дослідження свідчать, що власники, приміром, житла володіють більшим соціальним капіталом, аніж ті, що його орендують. Перші мають вищий стимул інвестувати в людський капітал, активніше беруть участь у діяльності громадських організацій, частіше голосують на виборах. Багато розвинених країн завдяки такій складовій соціального капіталу, як довіра, досягають значних успіхів не лише в розвитку економіки, а й у добробуті населення.

В Україні в останні два десятиріччя загал розділився на бідних і багатих, сформовано суспільство недовіри. Кожен його представник сподівається лише на себе. І це при тому, що нині роль людини в суспільстві визначає соціальний статус, належність до того чи іншого класу, це зумовлює коло спілкування, манеру поведінки, стиль життя, спосіб мислення. Не дивно, що більшість людей прагне досягти вищих щаблів суспільної ієрархії. Відтак протягом життя ця частина населення націлена на підвищення соціального статусу. Представники середнього і вищого класів володіють ширшими можливостями для забезпечення гідного рівня життя собі та своїй сім'ї, тим самим задовольняючи потреби не лише первинні, але й вищого порядку, в тому числі потреби культури.

Розвиток культури, підвищення культурного рівня населення формують здатність успішно діяти в рамках певного колективу, де люди довіряють один одному через

спільність етичних норм. Відомо, що природний стан людини — «не війна проти всіх», а «громадянське суспільство», дотримання моральних правил. Функціонування закладів культури і мистецтв сприяє не лише задоволенню естетичних смаків, створенню умов для самодіяльної творчості, а й розвитку економіки в цілому. На це звертав увагу відомий американський дослідник Ф. Фукуяма. Він переконливо довів роль культурного потенціалу суспільства в успішному впровадженні економічних реформ. Пов'язуючи це з таким елементом соціального потенціалу, як довіра, Ф. Фукуяма підкреслював, що вона досягає високого рівня там, де має місце високий рівень культури, де сформовано культурне підґрунтя довіри, маючи на увазі, перш за все, естетичну складову.

Культура зосереджує соціальні стереотипи. А тому лише суспільство здатне позначати механізми використання культурних цінностей. Тобто комунікація у сфері культури сприяє соціалізації індивіда, підтримці, трансформації запасу соціальних стереотипів, способів їх актуалізації, легітимізації. Культура, як відомо, передається від покоління до покоління, як і традиції чи норми, у процесі соціалізації. Індивід переймає ціннісні орієнтації своєї групи і починає усвідомлено їх відтворювати в процесі комунікації з іншими людьми.

У цих умовах все більшого значення набувають нові високі технології, що відіграють важливу роль у розвитку соціального складника економічного зростання. У цьому контексті вкрай важливо сприяти доступові до високих технологій, у тому числі через розвиток технопарків. Створення останніх розпочалося в Україні ще 2000 р., проте з 2004 р. його припинено. А наявні функціонують у складних умовах. Адже фінансують їх останні роки на рівні 3% від передбаченої суми [9, 704]. Разом із тим, слід зазначити, що в Україні

діє 421 бізнес-центр, 70 бізнес-інкубаторів, 305 лізингових центрів, робота яких має сприяти підвищенню інноваційної діяльності.

З вищезазначеного видно, що у формуванні соціального капіталу важливе місце належить соціальному середовищу, де все активніше проглядають процеси децентралізації, диверсифікації видів, форм організації дозвілля. Як відмічає М. Ярошенко, сучасна соціокультурна діяльність не зводиться лише до діяльності будь-якого закладу, в тому числі культурно-дозвільного типу. Її збагачує досвід громадських об'єднань, неформальних груп, об'єднань волонтерів, інших громадських ініціатив. У цих умовах зростає їхній вплив на формування соціального капіталу. А тому вкрай важливо підвищувати ефективність їхньої діяльності, що впливало б на:

- зовнішні та внутрішні зв'язки учасників самоорганізованих дозвільних об'єднань;
- структурування комунікаційних центрів для соціального і культурного діалогу;
- формування соціально значимих якостей учасників цього процесу, поліпшення соціального середовища, яке сприяє формуванню здатності:
- розуміти процеси на ринку праці, роль фахівця на ньому;
- налагоджувати зв'язки;
- ефективно організувати роботу;
- працювати як частина колективу;
- пристосовуватись до змін;
- ефективно використовувати інформаційні технології не лише у виробничій діяльності, але й у вихованні молоді, де починає формуватися соціальний капітал.

У сучасних умовах, коли всі діти п'ятирічного віку мають навчатись у дошкільних закладах, важливо забезпечити пояснення і запровадження норм, цінностей, що уможливають колективні дії ді-

тей у дошкільному закладі, сприяють їх об'єднанню. У дошкільному закладі виробляються основи не лише знань, а й соціального капіталу.

Освіта, як відомо, виступає важливим фактором соціальної активності. Світова практика свідчить: чим вищий рівень освіти людини, тим вона активніша, зокрема в політичному житті. Поведінка особи нерідко залежить від освітнього рівня не лише свого, а й оточення, тобто соціуму.

Освіта впливає на розвиток здібностей, прищеплює прагнення до постійного самовдосконалення, надає можливості набувати нових знань, одержувати фах, який дозволить реалізуватись у певній сфері професійної діяльності, набутти бажаного соціального статусу. Закон України «Про освіту» зазначає, що мета галузі — всебічний розвиток людини як особистості, найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, забезпечення національної економіки кваліфікованими фахівцями.

На освіті ґрунтується зростання добробуту. Е. Денісон, приміром, стверджує, що 60% різниці в доходах зумовлені освітнім рівнем.

Щоправда, в Україні нерідко спостерігаємо протилежну тенденцію. Наочно це доказує рівень оплати праці. Хоч освіта виступає одним з основних засобів формування соціального капіталу, рівень оплати праці в ній залишається серед найнижчих.

Освіта позитивно впливає на продуктивність праці, на ефективність виробництва. Відомо, що 40% ВВП найрозвиненіші країни отримують через освіту. Вкладаючи в освіту \$1, країна має \$5–6 прибутку.

Таблиця 2. Динаміка розвитку вищої освіти в Україні [7, 11]

Показник	I–II рівнів акредитації				III–IV рівнів акредитації			
	1995/96	2000/01	2005/06	2009/10	1995/96	2000/01	2005/06	2009/10
Кількість закладів, од.	782	664	606	511	255	315	345	350
Чисельність студентів, осіб	617660	528041	505331	354226	922838	1402904	2203830	2245200
Прийнято, осіб	188795	190077	169223	93389	206843	346359	503034	370522
Випущено, осіб	191179	148605	142650	114762	147935	273622	372405	527294
Чисельність студентів у розрахунку на 10 тис. населення, осіб	120	107	108	77	180	285	470	488

Освіченіша людина ефективніше впливає на соціальний капітал, не лише на його формування, а й використання. Вона схильна до впровадження новацій, винаходів і раціоналізаторської діяльності. Поява в колективі високоосвіченої людини спонукає до підвищення освітнього рівня. Водночас галузь сприяє формуванню середнього класу. Тому його представники велику увагу приділяють підвищенню свого освітнього рівня. Більшість їх (57%) має вищу освіту. І цьому сприяє розвиток вищої школи (табл. 2).

Зростання у певному регіоні середнього рівня освіти за 1 рік підвищує показник довіри на 2,4%. Рівень довіри, сприйняття

чесності зумовлений рівнем освіти в більшій мірі, ніж іншими чинниками. Людина, отримуючи освіту, думає про майбутнє. Середній клас має об'єднати в собі міцність економічних позицій з достатньо високим професійним, інтелектуальним потенціалом.

Освіта виступає фактором соціальної стабільності, забезпечує зайнятість молоді, пом'якшує можливість соціальних конфліктів. Водночас вона діє в ролі резервотворчої системи збереження наукового й інтелектуального потенціалу держави. Освіта — не просто засвоєння певної кількості інформації, але і навчання шляхом взаємодії учня з учителем, однокласниками.

Таблиця 3. Демографічні показники України і деяких зарубіжних країн, 2008 р. [8, 26]

Країна	Смертність на 1000 жителів	% населення до 15 років	Очікувана тривалість життя		
			всього	чоловіки	жінки
<i>Світ</i>	8	28	68	67	70
США	8	20	78	75	81
Данія	10	18	78	76	80
Великобританія	9	18	79	77	81
Франція	8	18	81	78	85
Німеччина	10	14	79	77	82
Білорусь	14	15	71	65	77
Росія	15	15	67	60	73
Україна	16	14	68	62	74

Випускники навчального закладу нерідко підтримують між собою зв'язки. Це тому, що навчальний заклад для них не місце лише засвоєння знань, але й накопичення соціального капіталу. Саме там відбувається соціалізація та формування в індивідуумів ментальних моделей.

Водночас освітній рівень негативно впливає на участь індивіда у профспілковій діяльності, церковних організаціях. Це, очевидно, зумовлено тим, що члени профспілкових організацій — це, як правило, представники робітничих спеціальностей з відносно низькими доходами і освітнім рівнем. У цілому можна сказати, що соціальний капітал — це свого роду «клей», який скріплює суспільство в єдиний організм, який може бути більш чи менш здатним до росту і розвитку. Статистика свідчить: у суспільстві, що володіє значним соціальним капіталом, знижуються втрати виробництва, оскільки відносини довіри між людьми значно полегшують координацію їхніх зусиль, сприяють розвитку співпраці.

Руйнує соціальний капітал корупція, яка не лише зменшує кількість виробничих ресурсів, але й підриває повагу громадян до закону, сприяє зростанню злочинності. Країни, де процвітає корупція, мають, як правило, низькі темпи економічного розвитку. І в той же час, у країнах, де потужний розвиток соціального капіталу, забезпечено високу якість життя, зокрема, такі її параметри, як доступ до послуг системи охорони здоров'я, середня очікувана тривалість життя тощо (табл. 3).

З даних табл. 3 видно, що Україна має чи не найгірші показники стану здоров'я населення. Але ж тривалість життя і здоров'я людини — найвищі соціальні цінності держави і суспільства, найважливіші показники благополуччя. Сократ колись небезпідставно стверджував, що перша сходинка до щастя — це здоров'я.

Таким чином, сьогодні надзвичайно актуальна проблема збільшення й ефективного застосування соціального капіталу. Адже недостатньо активне його використання суттєво гальмує не лише розвиток економіки, але й модернізацію всього життя. Визначаючи за соціальною сферою ключову роль у формуванні соціального капіталу, зокрема, через розвиток освіти, охорони здоров'я, збереження культури, духовних цінностей, необхідно забезпечити державну ідеологію в соціальній сфері, яка була б «людинозберігальною», «цивілізаційно ефективною».

1. Белозерова С. Социальная политика в инновационной экономике / С. Белозерова // Вестник Института экономики РАН. — 2008. — №2. — С. 54–73.
2. Гаврильева Т.Н. Формирование государственных заданий на оказание бюджетных услуг // Регион. Экономика и социология. — 2010. — №3. — С. 102–115.
3. Жарінова Л.Г. Інформація, знання і креативність як основні ресурси інтелектуального капіталу / Л.Г. Жарінова // Актуальні проблеми економіки. — 2010. — №10. — С. 6–12.
4. Ильин И.А. Социальное строительство на территории России / И.А. Ильин. — М.: Наука, 2006. — 234 с.
5. Коралова М.В. Социальное изменение европейской безопасности: Электронный ресурс // <http://www.inion.ru/product/eurosec/st3v3htm>
6. Куценко В.І., Удовиченко В.П., Остафійчук Я.В. Соціальна держава (проблеми теорії, методології, фактори) / В.І. Куценко, В.П. Удовиченко, Я.В. Остафійчук. — К.: Заповіт, 2003. — 208 с.
7. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2009/10 навчального року [стат. бюл.]. — К.: Державний комітет статистики України, 2010. — С. 11.
8. Проблемы управления. — 2010. — №1 (34). — С. 26.
9. Рожен О. Технопарки біля точки неповернення / О. Рожен // Дзеркало тижня. — 2008. — №5. — С. 704.
10. Сидорина Т.Ю. Социальный капитал организации и социальная политика российского предприятия / Т.Ю. Сидорина // Журнал исследований социальной политики. — 2007. — №3. — С. 319–334.
11. Економист. — 2010. — №9. — С. 45.

В. Куценко

РОЛЬ СЕРЕДОВИЩА У ФОРМУВАННІ
СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ

Резюме

У статті розглянуто сутність і функції соціального капіталу і середовища, в якому він формується. Розкрито економічні аспекти його становлення, доведено його важливість в умовах реформування економіки, творення громадянського суспільства і глобалізації. Автор акцентує на особливостях розвитку соціального капіталу в контексті функціонування соціальної сфери; приділяє значну увагу висвітленню ключових проблем, притаманних соціальному середовищу, шляхам їх подолання.

Ключові слова: соціальне середовище, суспільна ієрархія, довіра, демографія.

V. Kutsenko

ROLE OF SURROUNDINGS
IN SOCIAL CAPITAL FORMING

Abstract

The essence and functions of social capital and surroundings where it is formed are viewed in the article. The economy aspects in its establishment are showed up, its importance in the conditions of economy reforming, globalization and civic society creation is proved. The author accentuates the particularities of social capital forming in social sphere functioning context; pays great attention to major problems intrinsic to social surroundings and to the way of their overcoming clearing.

Keywords: social surroundings, public hierarchy, trust, demography.